



Badqabka

Ololeynta

Waddada Saameynta

Hab toos ah oo kor loogu qaadayo
nabadgalyada saxafiyiinta dhanka
ololaynta ee Soomaaliya/Somaliland

Mawaadiicda

Hordhac	5
Xaaladda Soomaaliya/Somaliland	6
Hordhaca Buuggan	9
1.0 Waa maxay u doodid iyo sababta loo sameeyo?	11
2.0 Maxay yihiin sifooyinka wanaagsan ee hwsha ololaha?	13
3.0 Horumarinta istaraatiijiyada ololaha	17
Tallaabada 1: Qeexida iyo fahmida dhibka	18
Tallaabada 2: Dejinta ujeeddooyinka	20
Tallaabada 3: Fahamka xaaladda siyaasadda	21
Tallaabada 4: Dhiraandhirinta iyo helida daneeyeyaasha	24
Tallaabada 5: Doorashada kooxaha aad dooneyso	26
Tallaabada 6: Horumarinta farriimo muhiim ah	27
Tallaabada 7: Go'aansashada qalabka iyo hawlaha	28
Tallaabada 8: Tixgalinta arrimaha jinsiga ah	29
Tallaabada 9: Sawiridda ama calaamadeynta kormeerka iyo qiimeynta	31
Tallaabada 10: Hubi qataraha iyo sidii lagu yareyn lahaa qataraha	32
4.0 Macluumaadka dheeriga ah	33

Filim qaade Soomaaliyeed oo dhufeyskiisa ku dhex duubaya askari ka mid ah ciidanka Burundi ee ka tirsan ciidanka Nabad Ilaalinta Midowga Afrika ee AMISOM.



Picture © Abukar Albadri/IMS-FOJO



Picture © Abukar Albadri/IMS-FOJO

Wariye Sacdiyo Maxamed Xasan oo ka tirsan Telefshinka Qaranka Soomaaliya oo war ka soo tebineysa goob ku taalla duleedka magaalada Baydhabo.

Baney Cabdi Xasan, 36, hooyo 8 carruur ah leh, ku soo barakacday Baydhabo Diseember 2016 kaddib markii ay abaaro ku dhufteen tuuladii ay degganeyd er Raydab oo 41km u jirta Baydhabo/ Muhyadin Husni/Ergo



Picture © Muhyadin Husni/Ergo

Hordhac

Waddama qaar saxafiyiinta waxa ay wajahaan dhibaatooyin, xabsiyo iyo xitaa dhimasho ayaga oo ku guda jira xirfaddooda shaqo. Ilaa xad, tani waxa ay qeexaysaa marxaladda saxaafadda ee Soomaaliya/Somaliland.

Nasiib wanaag, dalka waxaa ka jira ururo bulsho oo awood badan oo difaacaya, ilaalinaya, codna siinaya shaqsiyaadka saxafiyiinta ah iyo warbahintaba marka ay qatar ku jiraan. Ururadaan waxa ay go'aansadeen inay isticmaalaan olole istaraatiijiyad dheeri ah wata si ay u kordhiyaan nabadgalyada iyo badqabka saxafiyiinta.

Hay'ada caalamiga ah ee taageerta saxaafadda (IMS) iyo Machadka warbaahineed ee (FOJO) waxa ay siiyeen ururada ay wada shaqeeyaan ee ka hawlgala dalka tababaro toos ah ee lagu diyaarinaayo istaraatiijiyada u doodidda. Habkaan waxa uu qeyb ka yahay dhisida awoodaha hawlahaan waxaana lagu horumariyey wadatashiga ururada aan wada shaqeyno.

Keliya markii xurriyada saxaafadda la xaqiijiyo, warbaahinta ma awoodi doontaa in ay si buuxda doorkooda uga cayaaraan bulsho dimuqraadi ah dhexdeeda, ayaga oo ka shaqeynaya ilaalinta hab shaqeedka maamuliyaasha iyo kuwa awooda heysta iyo in ay u kala warqaadaan bulshada iyo dowladda labaduba.

Buugaan olalaha waxaa maalgaliyey Hay'ada caalamiga ah ee horumarinta Sweden ee loo yaqaano (SIDA), waana qeyb ka mid ah mashruuca: Xoojinta warbaahinta Soomaaliya: kor uqaadida nabada, dib-uheshiisiin, isla xisaabtanka iyo ka qeyb qaadashada muwaadiniinta hab dimoqraadi ah.

Waxaan rajaynayaa in buuggan uu keeno dhiirigelin si loo qorsheeyo loona hirgaliyo Tallaabooyinka kala duwan ee istaraatiijiyada ololaha taas oo keeni karta isbedel guul u ah nabadgalyada saxafiga.



Jesper Højberg

**AGAASIMAHA GUUD
INTERNATIONAL MEDIA SUPPORT**



Johan Romare

**AGAASIMAHA CAALAMIGA AH
FOJO MEDIA INSTITUTE**

Xaaladda Soomaaliya/ Somaliland

Soomaaliya/Somaliland waxa ay leeyihiin shuruuc la xiriirta saxaafadda iyo siyaasado taageeraya xurriyadda hadalka. Si kastaba ha ahaatee, in badan oo ka mid ah shuruucda weli lama hirgalin awoodooda ugu badan si ay u amaangaliyaan xaaladaaha shaqo ee saxafiyiinta, iyo caawinta saxaafadda si ay u buuxiyaan doorkooda horumarineed ee bulshada.

Soomaaliya

Handadaada, xiridda iyo dilalka saxafiyiinta ee Soomaaliya in ay sii socdaan waxa ay noqonaysaa caqabad halis ah. Soomaaliya weli waa wadamada ugu halista badan ee dunida ee qof uu wariye ka noqdo. Shilalka sida weerarrada, xirista idaacadaha ama xiridda wariyeyaasha waa kuwo si joogto ah loo soo tabiyo. Halisaha ugu badan, 53 wariye ayaa lagu diley Soomaaliya tan iyo intii 1992-dii (Xigasho: Committee to protect Journalists-CPJ).

Xaalada dhibaateynta-nafsiyadeed ee saxafiyiinta loo geysto waa mid ka sii dareysa. Marka loo eego warbixinada Qaramada Midoobey, 30 saxafi ayaa lagu diley Soomaaliya tan iyo intii dowlada cusub ay awooda lawareegtey 2012 ilaa 2016. Warbixinta sidoo kale waxa

ay diiwaangalisay 120 tacaddi oo ah xarig sabab la'aan ah iyo xayiraadda shaqaale saxaafadeed intii u dhaxaysay Janaayo 2014 ilaa Luulyo 2016. Intaasi waxaa dheer, ka qaadidda sharafka ama xasaanadda oo aheyd inta ugu badan kiisaska dhacayey. Baaritaanada tacaddiyada dilalka ah iyo xayiraadaha saabab la'aanta ahba ma ahan kuwo si sax ah loo abbaaro, ama inta badan cidna laguma eedeeyo.

Waxaa sii badanaya cabsida saxafiyiinta ee la xiriirta in naftooda la dhibaateeyo, cawaaqibka taas ka dhashay ayaa ay in ay isku sameeyaan faafreeb-shaqsi ah oo heerkiisu sarreeyo, waana caqabad aad u adag oo ku hor gudban in saxaafad xor ah ay doorkeeda si sax ah uga ciyaarto bulshada dhexdeeda.

Sharci saxaafadeed cusub oo ay soo saareen xubnaha golaha baarlamaanka Soomaaliya ayaa keenaaya xanibaado hor leh oo kusaabnsan xuriyada hadalka. Sida uu dhigayo sharcigan cusub, warbaahinta waa inay is diiwaangalisaa si ay u hesho ruqsad ay wararka ugu fidin karto si sharci ah. Nuxurka waxaa uu noqonayaa in xarunta warbaahineed ay xurriyaddeeda ay halis u galeyso cabsida ah in lagala noqdo ruqsadda. Isla sharciga sidoo kale waxa uu ogalaanayaa faaf-reeb iyo xaddidaadda

wararka loo arkayo mid dhibaateynaya dowladda iyo dadka. Gudiga saxaafadda qaran waxaa la siiyey awoodo dheeraad ah oo hoos imaanaya sharciga kaas oo u ogolaanaya in ay soo rogaan cunaqabateyno aad u adag oo ka dhan ah saxafiyiinta iyo warbaahinta, ayada oo ay ku jiraan ganaaxyo culus oo aan caddayn danbigooda. Haddii si kale loo dhigo, sharciga muranka kujira ugu danbeyntii waxa uu kor u qaadey xaddidaadda ay dowlada ku heyso xurriyadda warbaahinta.

Somaliland

Dastuurka Somaliland waxa uu qeexayaa in saxaafadda ay tahay mid xor ah oo madax banaan waxa uuna mamnuucayaa fal kasta oo caburinaya saxaafadda. Sidoo kale Somaliland waxa ay ogalaatey Baaqa Caalamiga ee Xaquuqda Bini'aadamka ee Qaramada Midoobey, taas oo sidoo kale taageeraysa ama difaacaysa xurriyadda saxaafadda. Isu soo baxyada, masuuliyiinta dowladda waxa ay amaanaan doorka saxaafadda iyo faa'idooyinka ay u leedahay dowladnimada warbaahin xor ah.

Si kastaba ha ahaatee, marka loo barbardhigo ereyada wanaagsan iyo qaab sharciyeedka wanaagsan, dowlada Somaliland weli waa in ay cadaysaa ka go'naanshaheeda inay fuliso habka sharciga.

Xarunta Xaquuqda Aadanaha ee HRC ee fadhigeedu yahay Magaalada

Hargeysa waxa ay diiwaangalisay xarigyo, garaacid, iyo hanjabaadyo loo geystay saxafiyiin, sidoo kale xiritaanka wargaysyo iyo xarumo warbaahineed. Tirooyinkii ugu danbeeyey waxa ay sheegayaan xirida 28 saxafi inta u dhaxaysay Febraayo iyo Nofeember 2016, marka loo barbardhigo 19 wariye ee la xiray isla xiligaas sanadkii tagay. Korarka boqolkiiba konton (50%) ee xiritaanada sanad gudihiis ah waxaa walaac aad u weyn ku abuuray ururrada bulshada rayidka ee Somaliland.

Handadaada, xiridda iyo dilalka saxafiyiinta ee Soomaaliya in ay sii socdaan waxa ay noqonaysaa caqabad halis ah. Soomaaliya weli waa wadamada ugu halista badan ee dunida ee qof uu wariye ka noqdo.

Ururada bulshada waxa ay hadda ku boorinayaan dowladda Somaliland inay joojiso danbiyeynta saxaafadda iyo shaqsiyaadka saxafiyiinta ah. Waxa ay ugu baaqayaan ka laabashada dhammaan eedeymaha ka dhanka ah saxafiyiinta ee taagan; in xanibaadda laga qaado seddax wargays oo xiran; joojinta xiritaanka iyo handadaadda saxafiyiinta; furintaanka ruqsad siinta idaacado madax banaan; iyo diiwaangalinta warbaahinno cusub. Soomaaliya/Somaliland, hagaajinta

amniga iyo badqabka saxafiyiinta waxa ay u baahan tahay in ay isku hawliddeeda qeyb ka noqdaan madaxda go'aanada gaarta.

Marka loo eego xaqiiqda in siyaasadaha iyo sharciyada jira ay ilaaliyaan saxafiyiinta, dowladahana waxa ay sheegaan inay taageeraan xuriyada hadalka, amniga saxafiyiinta ma ahan mid loo qaadan karo mid la isku halayn karo Soomaaliya ama Somaliland middoodna. Intaas waxaa dheer, helitaanka cadaalad sharciga xaggiisa ah, taas oo ah mid la isku hubi karo marka loo eego qarash la'aanta iyo tayada garsoorayaasha.

maxkamadeynta denbiilayaasha. Intaas kaddib, dowladaha iyo ururada bulshada waxaa ay taageeri karaan doorka muhiimka ah ee ay warbaahintu ka ciyaarto horumarinta bulsho dimoqraadi ah, iyadoo la eegayo danaha dadka Soomaaliya/Somaliland labaduba. Ururada bulshada iyo shaqsiyaadka saxafiyiinta ah waa inay weli u dagaalamaan sidii ay u kordhin lahaayeen nabadgalayada saxafiyiinta, ololaha waa habka ugu weyn oo horay loogu waddo howshaan.

Isla xisaabtan dhab ah sida keliya ee lagu gaari karo waa, haddii ay jiraan tallaabooyin rasmi ah oo laga qaado isla xisaabtan la'aanta xadgudubyada loo geysto saxafiyiinta iyo in la xaqiijiyo in baaritaano wax ku ool ah iyo maxkamadeynta denbiilayaasha.

Isla xisaabtan dhab ah sida keliya ee lagu gaari karo waa, haddii ay jiraan tallaabooyin rasmi ah oo laga qaado isla xisaabtan la'aanta xadgudubyada loo geysto saxafiyiinta iyo in la xaqiijiyo in baaritaano wax ku ool ah iyo

Hordhaca

Buuggan

Ololaha waxa uu qaata waqti. Dardargalinta isbedelka sharciyada iyo siyaasadaha, haday yihiin dhaqangalinta siyaasado cusub ama fulinta kuwo horey u jirey, waxa ay u baahatahay istaraatiijiyad si wanaagsan isugu dheeli tiran. OLolayaasha yaryar waxaa ay badanaa raacayaan ujeeddooyinkaaga. Dabcan, xilli aad u ololeynayso sii daynta hal saxafi si sharciga aan waafaqsaneyn ku xiran oo kale, laakiin haddii aad isku dayeyso sameynta isbeddello waaweyn oo ku saabsan joojinta adeegsiga xariga sharcidarrada ah iyo dilalka saxafiyiinta, waa in aad qaadataa istaraatiijiyad xilligeedu fog yahay.

Buuggan xirmooyinkiisa waxaa uu aqristaha siinayaa talooyinka Tallaabo-Tallaabo ah oo ku saabsan sida loo diyaariyo istaraatiijiyadda u doodidda. Waxa uu buuggan soo bandhigayaa tallaabooyinka ay tahay in la tixgaliyo, kuwaas oo ah aqoonsiga iyo daraaseynta dhibka iyo qeexidda ujeeddooyinka, dersidda xaaladda ay ku jiraan daneeyayaasha, qeyraadka iyo danaha. Marka diyaargarowga shaqooyinka la dhameeyo, waxaad u dhaqaaqeysaa dhisidda shaxdaada la xiriirta kala xulashada qorshaha diyaarinta

farriimaha, xaqiijinta kanaaladii farriimuhu ay mari lahaayeen iyo qalabyada kale, iyo la socodka iyo qiimeynta joogtada ah (K&Q). Ugu danbeyntii, waxaan kusoo darnay qeyb jinsiga ah sidoo kalena qataraha gaarka ah, waa in aad tixgalisaa marka aad ka shaqeynayso dhankka kordhinta nabadgalyada saxafiyiinta dalka. Guud ahaan nidaamka ololaha ee buug yarahani waa mid guud, laakiin waxa uu diiradda saarayaa kordhinta badqabka saxafiyiinta. Hababka kala duwan ee tallaabooyinka buugga ku qorani waxa ay raacayaan nidaam isku xiran oo isxig-xiga. Sikastaba ha ahaatee, waxaad maskasda ku haysaa in aysan muhiim aheyn in uu ololaha noqdo hab toos ah mar walba, balse waa uu is bedbedelaa, dib ayuu u noqdaa, gees ayuu kula aadayaa, isla markiina si dhaqsi ah ayuu horey ugu socon karaa. U doodidtu waxaa ay si dhif ah u raacaa isla waddadii hore laba jeer oo kaliya, waxaana marwalba dhacda hubanti la'aan aan la saadaalin karin.

Buuggan waxa uu ku siinayaa macluumaadka:

- Fikirka guud ee u doodidda, sidoo kalena erey-bixinta ololayaasha;
- Sida loo horumariyo istaraatiijiyad sii loo gaaro hiigsiga ololahaaga
- Sida loo dhiraandhiriyiyo siyaasadaha

iyo marxalada siyaasadda ayadoo diirada la saaraayo daneeyeyaasha;

- Sida aad u horumarin laheyd habka aad u wajahayso kooxaha bartilmaameedka kuu ah iyo dhageystiyaasha,
- Ugu danbeyntii sida aad u ogaan laheyd, una heli laheyd xirfadaha muhiimka ah ee loo baahanyahay si aad u noqoto ololeeye guuleysta.

Hagahan waxaa inta ugu weyn loo diyaariyey:

- Ururada ka jira Soomaaliya/ Somaliland ee ka shaqeyaa horumarinta xaquuq insaanka iyo nabad galyada saxafiyiinta.

Ma jiro hal hab oo kaligiis soo koobaya mowduuca ololaynta. Si kastaba ha ahaatee, natiijada istaraatiijiyada qaaska ah waxa ay ku xiran tahay go'aanada gaarka ah ee ay sameeyeen shaqsiyaadka waxa ayna ku xiran tahay xirfaddooda, aqoontooda iyo kartidooda sidoo kale iyo dhaqaalahooda guulo hore iyo casharo laga bartey. Ugu danbeyntii, sida muhiimka ah, waxa ay ku xiran tahay xaaladda istaraatiijiyadda siyaarinteeda iyo dhaqangelinteeda ay ku dhacayso.

Buuggan waa natiijadii ka dhalatay wada shaqeyn dhaw ee ay yeeshen IMS/ Fojo iyo ururada iskaashiga la leh ee Soomaaliya/Somaliland, waxaana lagu saleeyey qibradaha ay ururadaasi u ka heleen arrimaha u doodidda. IMS iyo FOJO waxa ay qabteen tababar

Guud ahaan nidaamka ololaha ee buug yarahani waa mid guud, laakiin waxa uu diiradda saarayaa kordhinta badqabka saxafiyiinta.

bisha Agoosto 2016 si ay macluumaad iyo talooyin ugu uruuriyaan buuggan. Qabyo qoraalkii koowaadna waxaa ka qeybgalayaasha loo soo bandhigay ayna ka doodeen bishii Febraayo 2017.

Waxaan ku rajo weyn nahay in buuggan uu muhiim u noqon doono ururo fara badan iyo shaqsiyaadka ku hawlan u doodidda.

1.0 WAA MAXAY U DOODID IYO SABABTA LOO SAMEEYO?

Qeybtaan waxa ay qeexaysaa waxa uu yahay olaha u doodid iyo sababta ay tahay in aad u tixgaliso olalaha marka lagu shaqeynayo buuggan si isbedel loo keeno.

U ololeynta badqabka saxafiga waa:

- Hab foojignaan ah oo lagu saameynayo go'aanada siyaasad dejiyeyaasha marka ay jaan goynayaan ama ay dhaqan gelinayaan si ay u horumariyaan ama u dhaqan geliyaan sharciyo horey u jirey kuwaas oo saxafiyiinta difaacaya;
- La xaajoodka waajib-sidayaasha iyo siyaasad dejiyeyaasha (Tusaale, dadka, aan aheyn hay'adaha);
- U gundhigidda iyo toos u bilaabidda lala bilaabay dadka ay quseeyso.

U ololeynta badqabka saxafiga kuma saleysna:

- Waxbaridda kooxo dad ah iyo/ ama ururada, kuwaas oo la baro xaaladaha ay ku shaqeeyaan saxafiyiinta;
- In warbixin laga siiyo siyaasad dejiyeyaasha shaqada ururada ka shaqeeya u doodidda;
- In kor loo qaado wacyiga bulshada ee shaqada ay qabtaan ururada xaquuqul insaanka ama ururada saxafiyiinta; iyo
- Daneynta hay'adaha (inta la daneyn lahaa dadka).

Ololaha u doodidda waxa uu noqon karaa mid toos ah, sida weydiinta siyaad sameeye si shaqsi loo weydiyo in uu qaado tallaabo-hawleed, ama mid aan toos aheyn, sida saameynta aragtida dadweynaha iyadoo la adeegsanayo warbaahinta, sidoo kale, in cadaadis la saaro siyaasad dejiyeyaasha.

Ololaha u doodiddu waa hab raac ee ma ahan wax soo saar. U doodid waa hab macnawi ah ee ma ahan hawl dhamaad leh. Natiijada habka raaca waxa ay u dhacaysaa labo qeybood. Sharci cusub ama siyaasado cusub amaba hagaajinta habka fulinta sharciyo horey u jirey ama siyaasado horey u jiray.

MAXAYNU U SAMEYNAA OLOLEYN?

Habka u doodad ama ololeynta waa waa hab wax ku ool ah oo u shaqeeya sidii saameyn loogu yeelan lahaa sidaasad dejiyeyaasha iyo waajib-sidayaasha, si bulshada horteeda loogula xisaabtamo.

U ololeyntu waxa ay macne sameynsaa marka ay tahay mid keeneysa wax kusaabsan siyaasad iyo isbedel xaga sharciga taas oo riixaysa in la hirgaliyo shuruuc ama siyaasado degsan si loo hagaajiyo badqabka. Marka shuruur la'aan jirto ama shuruucda degsani oo aan lagu dhaqmin ay qeyb ka yihiin dhibaataada, in olole u doodad ah la qaado waa habka ugu wanaagsan in la doorto.

Ololaha waxa uu bulshada u iftiiminayaa faa'iidada xurriyatul qawlka iyo xoojinta sharciyo gaar ah iyo siyaasado si loogu helo taageero cadaadis lagu saaro waajib-sidayaasha iyo siyaasad dejiyeyaasha.

qaar. Dhammaan bani'aadamka ayaa ah milkiilayaasha xaquuqda leh, taas oo soo hoos galeysa Baaqa Caalamiga ah ee Xaquuqda Aadanaha.

Fikradaha ay muhiimka tahay in la xasuusnaado marka la diyaarinaayo istaraatiijiyad

Masuuliyiinta waxaa saaran waajib ama masuuliyad ay tahay inay xushmeeyaan, in ay xaqiijiyaan xaquuqda aadanaha, isla markaasna ay ka fogaadaan xadgudubada xaquuqul insaanka. Arrintu waxaa ay badanaaba quseysaa jilayaasha dowladda, laakiin jilayaasha aan dowliga aheyn ayaa sidoo kale loo tixgalin karaa waajib-sidayaal. Marka laga hadlaayo in aan dembi laga dhigin shaqada saxafiyiinta, Xeer-ilaaliyaha guud ayaa ka mid ah jilayaasha ugu waa weyn. Iyadoo lagu saleynayo hadba xaaladda, shaqsiyaadka (sida waalidiinta), ururada maxalliga ah, shirkadaha qaaska ah, deeq bixiyeyaasha iyo hay'adaha caalamiga ah ayaa sidoo kale waxa ay ka mid noqonayaan waajib-sidayaasha.

Siyaasad-dejiyeyaasha waa xubno ka mid ah dowladda, golyaasha sharci-dejinta, ama hay'adaha kale ee masuul ka ah sameynta xeerar, sharciyo iwm.

Milkiilayaasha xaquuqdu waa shakhsiyad ama kooxo bulsheed kuwaas oo leh xaquuq si gaar ah ula xiriirta waajib-sidayaasha

Ololeynta iyo wacyigalinta

Ololeyn waxaa qeyb ka ah u doodidda. Marka aad ololeynayo, hadafkaagu waa in aad si toos ah siyaasad dejiyeyaasha uga dhaadhiciso mawqifkaaga. Ujeeddada u ololeynta waa in saameyn lagu yeesho siyaasad-dejiyeyaasha si ay usoo saaraan, u saxaan ama wax uga bedelaan sharci, siyaasad ama barnaamijyo si loo kordhiyo nabaglyada saxafiyiinta.

Marka aan ololeynta u adeegsaneyno hab aan ku qareemeyno, waxaan aqoonsan nahay in sababaha ammaan darrada in ay masuuliyadooda qeyb ku leedahay dowladda. Buuggan, ololeyntu waxaa loo tixgelinayaa in ay fure u tahay, hawlaha habraaca u doodidda.

Wacyigalintu waxaa ay qeyb ga noqon kartaa istaraatiijiyada ololeynta. Waxaad ka wacyigalin kartaa, ama abuurikartaa wacyigalin la xiriirta xaquuqaha, sharciyada ama baahida loo qabo is bedel, taas oo aad gaarsiineyso kooxaha waaweyn ee bulshada, si aad cadaadis u saartid siyaasad dejiyeyaasha.

2.0 MAXAY YIHIIN SIFOOYINKA WANAAGSAN EE HAWSHA OLOLAHA?

Aan eegno sifooyinka wanaagsan ee hawl olole wanaagsan.

Xirfadaha iyo khibradaha looga baahan yahay olole-u-doodid ee lagu dejinayo istaraatiijiyad iyo habka hirgalineed ee ololaha waxaa ay ku kala duwan yihiin noocyada tallaabooyinka, waana mid u baahan in aad adiga eegto naftaada iyo urukaagaba inta aadan billaabin u gogol-xaaridda istaraatiijiyadda u doodidda.

Fiiri naftaada iyo ururkaaga kaddibna isweydii su'aalahaan soo socda:

Sharciyadda

- Ma ku hadli kartaa magaca saxafiyiinta dalkaaga? Ma lagaa tixgeliyaa kooxaha saxafiyiinta dhexdooda?

Matalaad

- Saxafiyiintu miyey kuu aqbaleen in aad ku matasho isku dayga ah in aad ajandayaashood horgeyso siyaasad-dejiyeyaasha ama waajib-sidayaasha
- Ma qabtaa fahan qota dheer oo ku saabsan walaaca siyaasadeed saxafiyiinta ay dhibaatadu saameysay iyo doorka u doodid ay rabaan in aad u ciyaarto?

Sumacadda

- Xad inteed la eg ayaad galangal

leedahay, ama awooddaada dhanka soo bandhigidda cadaynmaha halkeebey la eg yahay, ma heysataa xog iyo cilmi baaris? Masoo bandhigi kartaa warbixin dhab ah xaqiiqadana ku saleysan?

- Xulaafadaadu sidoo kale ma yihiin kuwo lagu kalsoonaan karo?
- Ma leedahay kalsooni hadda, ama waxaad doonaysaa in aad hadda dhisto, inta aadan ku dhaqaaqin hawlaha ololaha?

Awooda dhiraandhirinta iyo istaraatiijiyeynta

- Ma leedahay awood ku kala saarto mudnaanta ama ma leedahay dhiiranaan aad ku doorato, kaga noqoto farriimo, qalab iyo kanaalo?
- Ma sawiri kartaa ama ma u kala qeexi kartaa daneeyayaasha sida xulufo, mucaarad ama dhexdhaxaad?
- Ma noqon karataa mid dabacsan ahna iqtiraace kana faa'iideysta furasadaha?

Xirfadaha Iskuxirka

- Ma leedahay xirfad isku xir toos ah ama dadban? Ma leedahay ama ma heli kartaa fursad galaangal ee aad kula hadasho dadka saameynta leh?

Xirfadaha xiriirka

- Ma leedahay xirfad sare oo dhanka xiriirka ah, sida

bandhigidda, diyaarinta fariimaha, dhiraandhirinta dhageystayaasha iyo go'aansashada qalabka iyo kanaalada ku habboon?

iyo kartidiisa, waxaad ka faa'iideysan kartaa qiimeynta XLFQ. Dhiraandhirinta XLFQ waa xuruuf lasoo gaabiyey, kuwaas oo u taagan (Xoogganaanta, Liidashada, Fursadaha, iyo Qataraha).

Dhiraandhirinta loo isticmaalay qiimeynta (XLFQ)

Si aad u dhiraandhiriso xirfaddaada, kartidaada iyo mida ururkaaga xirfadiisa

XLFQ waa curin qaabeysan iyo hab qorsheyn diirada saaraya afarta cunsur urur ama mashruuc.

XLFQ

Waa aad diyaarin kartaa dhiraandhirinta XLFQ taas oo lagu cabirayo ururkaaga (waxa uu ku Xooggan yahay, qeybaha uu ku Liito, Fursadaha gudihiiisa ka jira iyo Qataraha banaanka kaga imaanaya).

Talooyin ku saabsan sida loo sameeyo Qiimeyn wanaagsan (XLFQ)

- U shaqeeya kooxo ahaan, ku dar dadka aadan maalin kasta la shaqeyneynin;
- Tixgali dheellitirnaanta u dhexeysa ka faa'iideysiga qofka ee hadda iyo ka macaashidda qofka ee mustaqbalka;
- Qaado waqti kuugu filan oo aad ku gasho dodo aad u qoto-dheer, weydii su'aalo, u shaqeeya si iskaashi leh marka la dhigayo qeexitaanada ugu badan ee dhabta ah kana fogoow qeexitaanada iska furan;
- Bilow dhiraandhirinta qataraha banaanka ah iyo fursadaha
- Xaqiiji sababaha in ay ahaadaan xaqiiqooyin ee aan lagu saleyn fikrado;
- Diirada saar xaaladaha banaanka ah (Ma ahan naftaada ama ururkaaga). Waa waxa isbedelaya, sida ay isu bedelayaan iyo sababta? Tixgali awoodaha gadaal ka riixaya, ay ku jirto bulshada, teknoolojiyada, dhaqaalaha, deegaanka, iyo waxyaabaha iyo wadayaasha tiknoolojiyadeed;
- Noqo qof ka run sheega waxa adaan awoodin in aad saadaaliso marka loo eego mustaqbalka.
- Qiimee qatarahii iyo fursadihii hore ee aad seegtay mar hore, tixgali sababta aad u seegtay kuwaas?
- Markaad dhiraandhirinaysa mida gudaha ah, ugu horeyntii, tixgali xirfadaha ugu muhiimsan ee loo baahan yahay ee ku gaarsiinaysa yoolkaaga. (Ogow: Xirfadda aqooneed iyo kartida muuqaal waa la iibsanaa, la kireysan karaa ama waa la is dhaafsan karaa.)



KIISKA: Somaliland

Dulqaad iyo hawl adag ayaa horseeday taabagalka warbaahin xur ah oo madaxbanaan

Tababarka Guurtida

Machadka Cilmibaarista tooska ah iyo tababarada ee loosoo gaabiyo (IPRT), ee Somaliland waxaa uu ogaaday in xubno badan oo ka tirsan golaha Guurtida ay ka shakisan yihiin amaba ay ka madax adeygayaan in ay taageeraan xurriyatul qawlka ama xeerka warbaahinta. Sidaas darteed, **IPRT** waxa ay qaadatay go'aanka ah in tababar loo qabto xubnaha guurtida si loo xoojiyo fahamkooda ku aaddan doorka saxaafada ay ku dhex leedahay bulshada.

Kuwa taageersan iyo kuwa diidanaa intuba ee ka tirsan xubnaha golaha Guurtida waxaa loo arkay in ay saameyn leeyihiin waana la soo xulay si ay tababarka uga soo qeyb galaan.

Inta aan martiqaadka tababarka la dirin ka hor ayaa, xubnaha muhiimka ah ee IPRT ayaa waxa ay kulamo la qaateen hoggaamiyeyaasha ra'yul caamka Guurti, kuwooda taageeriyaasha u ah iyo kuwa xulufada la ah warbaahinta xorta ah.

Inta lagu dhexjirey tababarka, gudoomiye kuxgeenka ururada bulshada ee tixgelinta leh iyo tafatiraha guud ee mid ka mid ah xarumaha warbaahinta ayaa sameeyey duruus jeeding. Tababarka waxaa lagu casuumay 25 xubnood oo ka tirsan Golaha Guurti. Si kastaba ha haatee, waxa uu noqdey mid wanaagsan ay ka soo qeyb galaan 30 ka mid ah xubnaha Guurtida.

Waxaa IPRT u caddaatay in fursadda ugu wanaagsan ee ololaha ay aheyd kulamadii shakhsi shaqsiga ahaa ee ka horreeyey casuumaadda, kuwaas oo dhabaha u xaaray in uu miro dhalo tababarka.

Hab kale oo guusha qeyb ka keenay ayaa ahaa in sharciga saxaafadda loo qeybiyey ka qeybgalayaasha, kuwaas oo waxa uu ku wanaagsan yahay iyo caqabadaha ku jira kala dooday tifaftirihii caanka ahaa. Sida cad, aqoon is weydaarsiga qeybta wadhadalkiisa ugu wanaagsaneyd waxaa ay aheyd doodihii furnaa. Dhamaadkii tababarka, xubnihii aqalka Guurtida dhammaantood waxaa ay taageero u muujiyeen in la dhaqan galiyo sharciga saxaafadda oo aan warbaahinta loo adeegsan xeerka ciqaabta.

Waxaan dareennay in saameynta saaxiibtinimo ay xoogeysatay. Taas waxaa dheeraa, xubnaha golaha Guurtida waxaa ay riyaaqayeen habka wartabinta TV-yada.

Madaxa Barnaamijyada, Abdullahi H. Abdullah, IPRT

Labo dersi ayaa laga qaatay khibraddan. Midda koowaad, kulanka heerka sare ah waxa uu faa'iido u lahaa in ay isku arkeen shaqsiyaad saameyn iyo awood leh. Midda labaad, doodaha tababarka waxaa ay heleen saameyn badan taas oo ay keentay ka qeyb galka khubaro, iyo xubno Guurti fikrado iska soo horjeeda ka qabay warbaahinta badax banaaideeda, kuwaas oo aan horey u heysan fursad ay ku kulmaan, kuna wada hadlaan.

3.0 HORUMARINTA ISTARAATIIJIYADA OLOLAHA

Ka hor inta aan la sameyn kala doorashada tiirarka ugu waaweyn ee istaraatiijiyada, waa in aan soo bandhignaa wajiyada ugu waaweyn ee habka ololaha uu marayo.

Fikir ahaan, Habka Ololaha waxa uu raaca wejiyadaan afarta ah ee soo socda:

- 1. Dareen u lahaanshaha dhibaataada iyo waxa sababay.**
In dareenka lagu soo jeediyo isbeddellada dhanka nabadgalyada saxafiga ah ee iskood u imaanaya iyo kuwa xaga dawladda kaga imaanaya.
- 1. Dareen u lahaanshaa xalka iyo isbedelka siyaasadaha gaarka ah ee loo baahan yahay.** Diirad saaridda isbedelada siyaasadeed ee sharciga saxaafadda dhexdiisa ah, xuriyatul qawlka iwm.
- 1. Hubinta horumarka.** Hubinta hirgalinta siyaasado cusub/ isbedelada siyaasadda.
- 1. Cabbiraadda Saameynta.**
Cabbiraadda saameynta hawlaha ololaha ee badqabka saxafiyiinta.

In aad nidaamka u tixgaliso wejiyo dhawr ah waxaa ay kaa caawinaysaa qorsheynta hawlaha ololaha. Weji kasta dhexdiisa, waxaad ololaha gaarsiinaysaa kooxihii bartilmaameedka kuu ahaa ee kala duwanaa, waxaadna u isticmaasho farriimo kala duwan iyo kanaalo kala

geddisan. Mawaadiicda u gaarka ah weji walba waxaa ay ku xiran tahay ujeeddada ololaha.

Istaraatiijiyada ololaha waxa ay dabci ahaan qeyb ka noqoneysaa istriraatiijiyadda guud ee ururka. Soomaaliya/Somaliland waxa ay ansixiyeen sharicyo saxaafadeed iyo sharicyo warbaahineed oo adag, laakiin si buuxda looma hirgalin sharciyadaas. Caqabadaha hortaagan hirgalin la'aanta ayaa u baaahan in la ogaado.

TOBAN TALLAABOYINKA DIYAARINTA QORSHAHA OLALAHA

Buuggan waxaa lagu qeexay 10 Tallaabo oo aad u baahan tahay in aad u marto diyaarinta istaraatiijiyada ololaha.

Buuggan waxa uu kugu hagayaa

Tallaabooyinkan gaarka ah ee soo socda:

1. Qeexidda iyo fahamka dhibaataada
2. Dejinta ujeeddada
3. Fahamka xaaladda
4. Qeexidda iyo dhiraandhirinta daneeyayaasha
5. Doorashada kooxda bartilmaameedka kuu ah
6. Horumarinta fariimaha muhiimka ah
7. Go'aansashada qalabyada iyo kanaalada
8. Tixgalinta arrimaha jinsiga
9. Qodobida Kormeerka iyo Qiimeynta K&Q
10. Dersida qataraha iyo sidii lagu yareyn lahaa

TALLAABADA 1

QEEXIDA IYO FAHMIDA Dhibka

Diyaarinta istriraatiijiyadda ololaha kuma timaaddo si filasho la'aan. Ururkaaga waxa uu marka horeba lahaa bartilmaameed la xiriira waajibaadka urur ahaan. Hadda, waxaad u baahan tahay in aad si dhow u eegto dhibaatooyinka la xiriira halka ay diiradda kuu saarneyd, hubi sababaha, qeex xalalka muhiimka ah, ugu danbeyntii, qiimee, haddii ololaha uu yahay habka ugu habboon ee mudan in la isticmaalo.

Waxaad u qeybin kartaa dhiraandhirinta dhibka ilaa sedax tallaabo oo waaweyn adiga oo isticmaalaya tiirka dhibaataada ay salka ku heyso.

1. Waa maxay dhibaatooyinka hadda xaalkan taagan

- Qeex xogta iyo warbixinta aad galaangalka u leedahay, isla markaasna diyaari asaas.
- Qiimee sugnaanshana warbixinta iyo qiimaheeda si loo xaqiijiyoo xajmiga dhibaataada.
- Qiimee bal in aad heysatid warbixin kugu filan si aad u fahanto dhibaataada iyo waxa sababay
- Qeybo u samee warbixinta

2. Waa maxay sababaha keeney dhibaataada

Si looga jawaabo su'aashan, waxaan soo jeedinaynaa agaasimidda doodad oo lagu saleeyey geedka dhibaataada, taaso ah waddada lagu

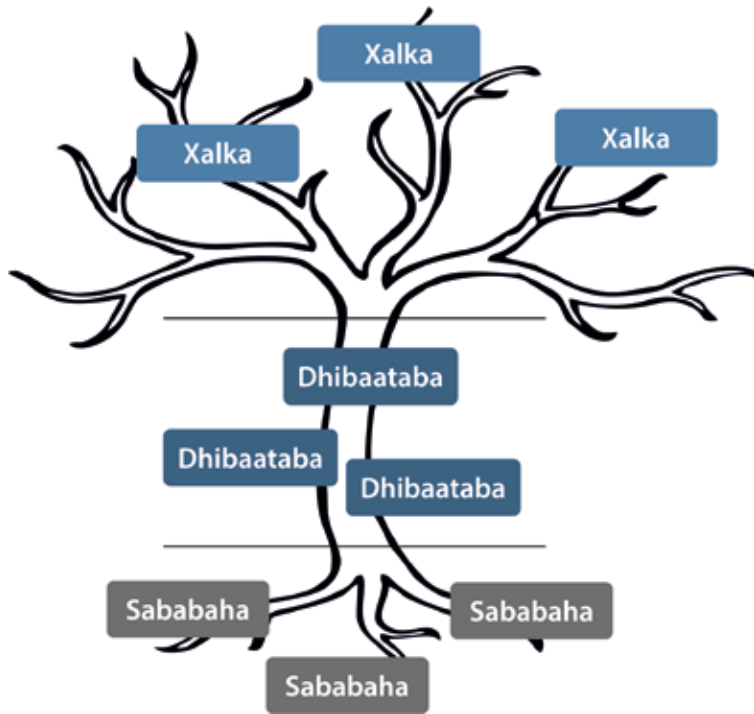
xaqiijin karo salka waxa sababay dhibaatooyinka laguna xiri karo salka ugu wanaagsan.

Sawir: Geed leh xidido iyo laamo. Ku qor dhibaatooyinka jiridda geedka. Ka dhig mid kooban. Ha walwalin, haday u egtahay mid baaxad leh iyo isku qasan, sababtoo ah geedka dhibaataada waxa uu kaa caawinayaa in aad qeybo u kala saarto dhibaataada. *Tusaale: 8 saxafi ayaa la handaday, 28 saxafi waa la xiray, 3 warbaahinna albaabada ayaa loo laabay.*

Maskax-shiil: Maxay dhibaataadu u dhacaysa? Ku qor jawaabaha xididada geedka. Markaad isticmaalayso xasuus qor ka samey, waad aad rari kartaa, marka aad isku raacdaan xiriirada u dhaxeeya jawaabaha. *Tusaale: Xeer Ilaaliyaha Guud ayaa uu culeys siyaasadeed saaran. Booliska ma yaqaanaa sharciyada. Siyaasiyiinta waxa ay si qalad ah u isticmaalaan awooddooda si ay ugu daboolaan fadeexado ay baaritaan ku sameynaysay warbaahinta. Saxafiyiinta ma raacaan xeerka axshaxa saxaafadda mana qabaan tababaro xirfaddooda la xiriira.*

Furaha waa waa wada xaajoodka iyo wadahaalka la galay, iyo ku daritaanka iyo isku xiridda xididada iyo laamaha.

Xasuusnow; mar walba ma ahan in dhinac ka mid ah khilaafka uu sababo dhibaatooyinka oo dhan.



Dhiraandhirin: Mid kasta oo ka mid ah salka is weydii “sababta?” “Ama maxaa taasi sababay?” q

Haddii aad aragto dhibaatooyin aadan qeexi karin waxa si qaas ah u sababay, go’aanso in aad sameyso cilmi baaris dheeri ah ama raadi caddeymo fara badan.

Waxaa xiga, waxaad u baahan tahay in aad hesho cawaaqibka, kaas oo noqonaya laamaha. Kaddib waxaan habeyn kartaa sababihii ama xididdadii iyo saameyntii ama laamihii adiga oo isugu lamaaninaya sabab iyo saameyn.

3. Waa maxay xalka dhibaatooyinka?

Mid kasta oo ka mid ah asalka sababta, ka dooda, kana baara labo meelood:

- Muxuu noqonayaa xalka farsamo ama hawleed ee dhibatada?
- Maxay tahay siyaasadda ama qorshe siyaasadeedka xalka u ah dhibaatan?

Haddii aad xaqiiqsato in dhibaatan, waxa sababay iyo xalkeeda, ay la xiriiro siyaasado, waxaad u dhaqaaqi kartaa Tallaabada heerka labaad ee diyaarinta istaraatiijiyada ololaha.

TALLAABADA 2

DEJINTA UJEEDDOOYINKA

Marka la bilaabayo diyaarinta istaraatiijiyada ololaha, mid ka mid ah tallaabooyinka ugu horreeya waa in aad go'aansato ujeeddooyinka istaraatiijiyadda.

Marka laga shaqeynaayo in la kordhiyo nabadgalyada saxafiyiinta, waxaad ku qaldami kartaa in aad aqbasho dhammaan arrimaha kuugu muuqda in ay la xiriiraan badqabka wariyaha, adigoo is leh waxaa ay leeyihiin muhiimad sare.

Inta aadan qeexin ujeeddada, waxaan si xoogan kuugu dhiirigalinaynaa in aad xisaabta ku darsato arrimahan:

- Diiarda saar hal ama dhowr arrimood markiiba, adiga oo tixgalinaya xaaladda iyo awooddaada iyo tan ururkaaga.
- Dib ugu eeg waxaad ku xoogantahay iyo waxaad ku liidato urur ahaan iyo shaqsi ahaan
- Iskaashada ururrada kale ee bulshada ee ka shaqeeya arrimaha xiriirka la leh saxaafadda iyo xaquuqul insaanka, si ay saameynta u weynaato. Tixgali marka aad iskaashi ka sameynayso arrinta iyo marka aad kaligaa qabaneyso.

Noqo qof aragti wanaagsan

Ujeeddada wanaagsan waa in ay yeelataa astaamaha qaar si ay u noqoto mid wax ku ool ah dhab ahaana muhiim ah. Soo gaabinta **CLLMW** ayaa badanaa la isticmaalaa.

Ujeeddada waa in ay noqotaa mid:

C **Cayiman**
mid cad, si fiican loo qeexay iyo diiradaysan

L **La cabiri karo**
Waa in aad awooddaa raadraacidida, diiwaangalinta horumarka iyo guusha

L **La gaari karo**
Awooddaada u fidi si macquul ah

M **Macquul ah**
Waa in aad awooddaa in aad gaarto ujeeddada, haddii kale qiimo ma yeelanayso

W **Waqti Go'an**
Waa in aad qorataa waqti macquul ah oo hawshu ay ku eg tahay.

TUSAALAH: XARUNTA XAQUUQUL INSAANKA HARGEYSA

Xarunta xaquuqul insaanka waxa ay go'aansatay inay diirada saarto arrimaha saxafiyiinta gaar ahaan kuwa la xiriira hawlhooda caadiga ah balse la danbiyeeyo, waxa ayna ku nuuxnuuxsanaysaa «Laga billaabo 30 Juun 2020, Xeer Ilaaliyaha Guud waa in uu xaqiijiyaa in kiisaska ka dhanka ah saxafiyiinta ee Jamhuuriyadda Somaliland in lagu jaangoyn doono sharciga saxaafadda (aan loo adeegsan doonin xeerka ciqaabta), markii ay quseeyaan arrimo la xiriira xirfaddooda.

Tusaalahan waxa uu ka kooban yahay dhammaan qeybihii **CLLMW**, qeybahaas oo ay ka mid yihiin qiimeynta iyo sugnaanshaha.

TALLAABADA 3

FAHAMKA XAALADDA SIYAASADDA

Inta aan la sameeynin go'aanada kuwaas oo lagu hagaayo istaraatiijiyada, waxaad u baahan tahay fahan dhameystiran ee xaaladda siyaasadda taasoo aad ku shaqeynayso si ay kuugu sahasho in aad kor u qaado muhiimada istaraatiijiyada ololahaaga.

Saaxadda siyaasadda, waxaan ula jeednaa nidaamka siyaasadda, hay'adaha, iyo shaqsiyaadka ku lugta leh. Waxaa ka mid ah xeerar, xayiraado, iyo xaaladaha aad ku hoos shaqeynayso. Sidoo kale waa in aad firisaa tartanka guud iyo isbeddelada waaweyn ee xaaladaha bulsho-dhaqaale ka hor saameyn aad ku yeelan karto saaxadda siyaasadda. Sida darteed, waxaan ku talinaynaa in aad dhaqaale ugu talo gasho dhiraandhirinta xaga **siyaasadda**, **dhaqaalaha**, **bulshada** iyo xaalada teknoolijiyada.

Mida koowaad, waa in aad tixgalisaa meesha aad ka heli karto warbixinta ugu danbeeya oo lagu kalsoon yahay si aad ugu isticmaasho dhiraandhirintaada.

Si aad u sameeyo qorshe dejin iyo dhiraandhirin la isku haleyn karo, waxaad u baahnaan doontaa xog la isku haleyn karo. Halka hoose waa liiska meelaha aad ka heli karto warbixin.

- Hay'adaha Qaramada Midoobey, Hay'adaha dowliga ah, Ururada bulshada, Jaamacadaha caalamiga ah iyo kuwa heer qaran, oo ay ku

jiraan akadeemiyaanta.

- Hababka wararka iyo dhiraandhirintooda;
- Raadinta qibradaha ugu danbeeya ee heer caalami, tusaale., sharciyada saxaafadda ee wadamada kale, saxaafadda iyo saxafiyiinta iyo sida ay u wajahaaan caqabadaha badqabka saxafiyiinta guud ahaan, iyo;
- Shabakadaha rasmiga iyo kuwa aan rasmiga aheyn oo ay ku jiraan ka qeyb qaashada kulamada iyo wadatashiyada.

Mida labaad, la socoshada xaalada siyaasadda

Si aad ula socoto xaaladaha Siyaasadda, Dhaqaalaha, Bulshada iyo Teknoolijiyada, waxaad sameyneysaa maskaxshill iyo dood aad gundhig uga dhigeysa aqoonta aad leedahay, qibradahaaga iyo casharadii la soo bartay. Fursadaha ayaad maskax shiilid ku sameyneysaa iyo qataraha ka imaanaya meel ka mid ah afarta qeyb ee barnaamijkaaga, inta aadan tixgalin tallaabta ku habboon ee la qaadi lahaa.

Ololeynta, waa in aad taxadar gaar ah siisaa sida ay u shaqeyyaa go'aan sameeyeyaasha, sida ay siyaasadaha isu bed bedelaan, and iyo sida loo joogteeyo. Waxaad su'aalahan u adeegsan kartaa hage ahaan.

Saaxadda Siyaasadda:

- Waa kuwee kuwa inta badan ku tartama awoodda? Maxay yihiin aragtiyadooda ku aadan

siyaasadaha ay sida gaarka ah diiradda u saran tahay?

- Maxay tahay aragtidooda ku aaddan siyaasada kale ee saameenaya urukaaga? Maxay siyaasadaha u maqan yihiin ama aan loo dhaqangelinayn si loogu xoojiyo badqabka saxafiyiinta?
- Waa intee qiyaasta waqtiga uu ku imaan karo isbedelka sharciyada lasoo jeediyey?
- Inta ay la eg tahay awoodda ay leeyihiin siyaasiinta muhiimka ah?
- Maxay yihiin hababka tooska ah iyo kuwa aan tooska aheyn ee loo maro siyaasad dejinta?

Xaaladda Siyaasadeed:

- Baaritaan ku samee istaraatiijoyinka lamaanaha la ah siyaasadaha la xiriira nabadgelyada saxafiyiinta. Dowladaha badankood waxa ay dejiyaan istaraatiijoyin inta aaney qaadin tallaab sharci ah ama tallaabo maamul.
- Siyaasiyiinta miyey leeyihiin daneyn ku aaddan doorka ay saxafiyiinta iyo warbaahinta ka ciyaaraan ee bulshada dhexdeeda?
- Ma jiraan cunsurro kale oo siyaasadeed oo ay u badan tahay in la bedelo? Calaamey xubnaha iyo hay'adaha dowladda ee doorka ugu muhiimsan ka ciyaara go'aanada la xiriira siyaasadda, sidoo kale kuwa saameynta ku yeelan kara siyaasad-dejiyeyaasha.

Xaalada Dhaqaale:

- Sidey xaaladda guud ee dhaqaalaha

saameyn ugu leedahay dareenka go'aan-sameeyaaaha saxaafadda dhexdeeda, warbaahinta?

Su'aalaha arrimaha bulshada iyo dhaqanka:

- Maxay aragtiyaha ay ajandahaaga ka qabaan kooxaha kala duwan ee bulshada, tusaale dadka magaalada/kuwa miyigamiiga, dhallinta/dadka waaweyn, aqoonyahanada/dadka aan wax baran?
- Sidee bey xaaladda badqabidda xiriir ula leedahay arrimaha jinsiga?
- Waa kuwee kooxaha sida muuqata u daneeya arrimaha warbaahinta, xuriyadda saxaafadda iyo badqabka saxafiyiinta, miyey ku kala duwan yihiin sida ay u daneeyaan?
- Maxay yihiin waxyaabaha bulshada dhexdeeda mamnuuca ka aha ama aragtiyada saameynta ku reebaya ujeeddooyinkaaga?
- Maxay yihiin sababaha hoosta ka xariiqan ee keenaya in uu qalqal galo ammaanka saxafiyiinta, caddaalad horgeyn la'aanta dembiilayaasha ama dhaqangelin la'aanta sharciyada?

Su'aalaha Teknoolijiyada?

- Meel maku og tahay teknoolijiyadda ku habboon ee kaa caawin laheyd in aad fuliso ujeeddadaada?

Sideed u qiimaynaysaa fursada guusha ee wax ka bedelka bedelaada iyo/ama hirgalinta siyaasadaha? Qiimeytaada waa inay quseysaa xulashada qeybaha

siyaasadda ee aad daneyneyso, laakiin ugu horeyntii aan eegno fursadahaaga.

Maxay yihiin fursadaha ama istaraatiijiyoyinka aad kala dooran karto?

- Waa kuwee xalalka siyaasadeed ee aad ku qeexday tiirka dhibtaatada, taas oo ay suurto gal tahay in saameynta ugu xilliga dheer ay ku leedahay dhibaataada?
- Waa kuwee xalalka siyaasadeed ee sifudud lagu gaari karo iyo kuwa laga yaabo in ay qarasha badan u baahan yihiin ama waqti badan kaaga baahan yihiin?
- Waa kuwee xalalka siyaasadeed ee sida fudud loogu heli karo taageero la taaban karo ama, taas bedelkeeda, laga wajihi karo mucaarad culus?
- Maxaa dhacaaya, haddii aan waxba laga sameynin marka loo eego arrimahaan siyaasadda?

Taxliilinta kaddib, Tallaab dib u qaad iskuna day in aad ka hortimaaddo fikirkaaga ee xaaladda siyaasadda iyo fusadaha jira. Waxaad awoodi doontaa in aan hesho irdo cusub iyo/ama xulufo cusub.

Fursadaha lagu saameynayo siyaasad-sameeyaasha waxa ay so bixi karaan waqti kasta, sidaas darteed marka ay jirto ololeyn xooggan, waxaan ku talinaynaa kormeeridda iyo la socodka arrimaha siyaasadda, dhaqaalaha, dhaqan-bulsheedka iyo marxalada teknoolijiyadeed si loo ilaaliyo fursadaha

ka soo muuqanaya iyo mowfiqyada dowladda iyo hogaamiyaalka kale ayada oo la tixgelinaayo arrimaha.

Dhiraandhirintaada waxa ay caawinaysaa go'aanka hawlaha kala duwan ee u doodad isku xigxiga. Laakiin ugu horeyntii aan si dhow u fiirino waa kuwee kuwa doorka ka ciyaaraya.

TALLAABADA 4

DHIRAANDHIRINTA IYO HELIDA DANEEYEYAASHA

Go'aansashada arrimaha siyasaada kaddib, waxaad u baahanatahay in aad go'aansato waa kuwee shaqsiyaadka iyo kooxaha shaqsiyaadka kuwaas oo leh saameyn toos ah ama mid aan toos aheyn ee arrimaha siyaasadda.

Ogow in daneeyayaasha aysan noqon hay'ado ama ururo, laakiin ay marwalba yihiin dadka.

Guud ahaan, waxaan la shaqeynaynaa afar kooxood:

Bartilmaameeyada: Yeelo awood aad wax ku bedeli karto

Xulufadada: La wadaag ujeedooyinkaaga waxa ayna kaa caawinaysaa in aad saameyso ama culeys saarto kuwa go'aanada-gaara.

Mucaaradka: Wajah waxaad rabto in aad ka miro dhalisid

Dhexdhexaad: noqo mid saameyn leh, laakiin ahaaw dhexdhexaad, u noqo dhexdhexaad dadka xulufada muhiim ah iyo kuwa mucaaradka ahba.

Liiskan hoose waxaa ku qoran qodobbo kugu hagaaya dhiraandhirintaada.

- **Aqoonso sawirna ka bixi daneeyayaasha.** Hada, waxaad heysataa guudmar wanaagsan oo ah cida saameynta ku yeelankarta ujeedooyinkaaga, haddii ay taageerayaan am ay ka hor imaanayaan. Qodobkani, waxaa laga yaabaa in aadan xaqiijin Karin si sax ah meesha ay ka taaganyihiin

doodaha/su'aalaha siyaasadda, laakiin u qor liis ahaan si kastaba ha ahaatee.

- **Ka hel warbixin daneeyayaasha.** Waa in aad heshaa warbixin taasoo qeexaysa heerkooda **saameyn, dhaqaale iyo daneynta** arrimahaan. Sideey markii hore ugu luglaaayeen dooda, tusaale wax ma dheheen ama ma u codeeyeen mowduucyada la xiriira nabadgalayda suxufiyiinta, xuriyatul qawlka, sharciyada saxaafadda. Goormaa ayaa la heli karaa ayaga inta badan, side ayey markii hore saameeyn ugu lahaayeen?
- **In aad ayaga u kala qeybiso labo kooxood of taageeriyaal ah, kuwa kasoo horjeeda iyo kuwo dhexdhexaad ka ah.**
- **Waa maxay waddooyinka aad umareyso dadka saameynta leh?**
- **Waa kuwee kuwa albaabka ilaaliya?** Sideed ku dhaafi kartaa kuwa albaabka ilaaliya? Ma leedahay shabakad toos ah ama mid aan toos aheyn/xiriiro/warbixino?
- **Caddeey ama qeex halka laga bilaabaayo iyo qodobo xiiso leh** si loo wajaho daneeyayaasha?
- **Dhisida istaraatiijiyada xulofooyinka,** tusaale mid wanaagsan, shabakad wax dhisid leh waa in lagu caddeeyo bilowga hal ama labo hadaf oo gaaban-ama dhexdhexaad ah oo cad, micno badan leh oona la gaari karo.
- **Adiga ma noqon kartaan kaqeybgale aamin ah xaga taladhiibashada inta lagu gudo jiro wajiga sameynta siyaasadda?**

XULUFO MISE?

Qibradda waxa ay ku tuseysaa in olalaha dadka badan iyo ururada ku lug leh ay leeyihiin saameyn balaaran iyo qatar yar. Isla jirkiina waxaad soo jiidan kartaan dareen fara badan goobaha siyaasadda. Kaddibna waxaad tixgalinaysaa fursadaha laga helo ama lagu sameeyo xulufo.

Qeexid: Xulufo waa kooxo ururo ah oo isugu xiran si fiican ku waas oo hiigsanaya hadafyo isku wada mid ah. Ololaha, hadafka xulufada waa wax la xiriira siyaasadda. Xulufada waxa ay leeyihiin hal ujeeddo marka la gaarana, wadajirka wuu dhamaan karaa ama kooxo ururo ah wey go'aansan karaan inay diirada saaraan ujeeddo kale.

Faa'idooyinka ugu waaweyn ee isku biirida xulufo:

1. Balaarinta awoodda, qibradda, sumcadda, sharciyadda
2. Balaarinta jiritaanka iyo gaaridda
3. Yareynta qataraha ku aadan nabadgalyada tiro ahaan

Taxliilinta su'aalaha muhiimka ah

- Waa kuwee daneeyayaasha kaala qeyb qaadan kara xulufaysiga?
- Ururadee iyo shaqsiyaadkee isla goobta siyaasadda hiigsanaayey?
- Majiraa Isbahaysi ku habboon oo horey u jirey ama waxaad abuuraysaan mid cusub?
- Sidee ururada kala duwan uga qeyb qaadanayaan dadaalada ururada kale?
- Waa maxay faa'idooyinka kulug lahaanshaha isbahaysi?
- Waa maxay faa'ido la'aanta in lagu lugyeesho isbahaysi?

TALLAABADA 5

DOORASHADA KOOXAHA AAD DOONEYSO

Marka la joogo Tallaabadan, ugu horeyntii, hadda caddeey kuwa go'aan-sameeyaasha ah ee leh awood ay ku curiyaan siyaasado cusub iyo/ ama ku hirgaliyaan siyaasado horey u jiray. Shaqsiyaadka aad hiigsaneysa ama kooxaha waa dadka sameyn kara isbedelka aad ku dooneysa istaraatiijiyadda ololahaaga.

Waxaan la shaqeynaynaa labo nooc oo kooxaha aad dooneyno ka mid ah:

- • **Kooxda hore** waa shaqsiyaadka leh awoodda tooska ah u leh wax ka bedelka siyaasadda (sida wasiirka warfaafinta, Golaha Guurtida ee Somaliland, Golaha shacabka Soomaaliyeed (Baarlamaanka) iyo Aqalka Sare iwm).
- • **Kooxda danbe** waa dadka saameynta ku leh go'aanada kooxdaada hore. Kooxdan waxa ay noqon wadada ugu muhiimsan ee lagula xiriiro kooxaha kore, haddii xitaa si toos ah aan loo gaari karin. Waxaa lagu soo dari karaa ururada bulshada oo si toos ah ugu shaqeynaaya kor u qaadidda badqabka saxafiga, waxaa sidoo kale lagu soo dari karaa kuwo kale oo si qiimo leh u tixgalinaya xurriyatul qawlka, tusaale hogaamiyeyaasha ganacsatada, ururada maxaliga ama, kiisaska qaar, kooxo qaas ah oo bulshada

ku dhex jira. Fadlan ogoow in hal koox muhiim ah oo ku jirto kooxda labaad ay yihiin siyaasad-sameeyaal/ xubno ka tirsan barlamaanka oo waddo ahaan loo mari karo ama wax ka dhaadhicin kara kuwa go'aan-sameeyaasha ah.

Saameyn ku yeelashada kooxda koowaad arrimaha ku saaabsan siyaasadda waa meesha ugu muhiimsan istaraatiijiyada olole kasta. Inta aad kagaranayso waxa ay yihiin kooxaha aad tiigsaneysa, waa inta ugu badan ee aad u diyaarinayso fariimaha ku habboon, dooro waddooyinka aad ku gaari karto oo aad saameyn ugu yeelan karto ayaga.

TALLAABADA 6

HORUMARINTA FARRIIMO MUHIIM AH

Tallaabada ku xigta waa in la horumariyo farriimo muhiim ah. Fariinta waxa ay bedelaysaa marka loo eego cida aad hiigsaneyso, tusaale haddii ay ka mid yihiin kooxda hore ama kooxda dambe ee aad hiigsaneyso.

Fariinta adag waxa ay ka koobantahay sedax arrimood oo muhiim ah:

1. Wargelin: Ujeeddadaada waa in aad xaqiijiso xurriyatul qawlka;
2. Ka dhaadhicin: Doodahaaga waa inay yihiin kuwo xaqiiqda ku salaysan iyo mid si xaqiiq ku dhisan loosoo jeediyey.
3. Ku dhaqaaqid ficil: Noqo mid u cad ficilada aad jeclaan laheyd dadka aad hiigsaneyso inay sameeyaan

Marka aad diyaarinayso fariimaha, waxaad isticmaali kartaa qaababkaan soo soxda:

1. Qoraal cad oo kusaansan arrinta
2. Sababta ay muhiim u tahay
3. Sideed ku garanaysaa – Cadaymahaaga
4. Tusaale cad
5. Maxaad ka rabtaa qofka aad la hadleysid

Ka dhig mid fudud oo cad. Isku day in aad ka dhigto jumlado yaryar ama ugu badnaan hal jumlad mid kasta oo ka mid ah shanta qodob ee kore.

Fariinta waxa ay leedahay saameyn balaaran marka aad ogtahay cida aad tiigsaneyso. Marka aad

diyaarinayso fariintaada, si foojigan u tixgali natooyinkaaga kasoo baxay dhiraandhirintaada qodobada 4 iyo 5, tusaale Waa maxay aqoontiisa/ aqoonteeda, daneynta iyo fahamka maadada? Farinta waxa ay qeexaysaa, si toos ah oo sax ah, waxa aad rabto dadka aad hiigsanayso inay sameeyaan.

Dib uxooji fariimaha: badanaaba, diritaanka fariinta halmar keliya ma ahan wax kufilan. Marwalba yeelo istaraatiijiyad si aad u xoojiso fariintaada, adiga naftaada ama kuwo kale.

Yaa loo gudbiyaa fariinta?

Markaad direyso fariinta, waa in aad xaqiijisaa in aad heysatid dareenka qofka bartilmaameedka kuu ah. Hal waddo oo lagu gaari karo qofka bartilmaameedka kuu ah waa in la xaqiijiyo in farriin sidaha uu yaqaano qofka uu doonayo iyo in uu agtiisa ku leeyahay sumcad sare iyo sharciyad.

Diraha wanaagsan

- Waxa uu awoodaa in uu soo bandhigo aqoon mug leh iyo qibrad sare oo la xiriirta arinta su'aal ahaan
- Matahaya isha fikrada mid uu qiimaynaayo qofka la hiigsanaayo.

TALLAABADA 7

GO'AANSASHADA QALABKA IYO HAWLAHA

Tallaabada xigta waa doorashada sida loogu diro fariimaha dadka la hiigsanaayo. Waa xiliga la tixgalinaayo waddadee ugu fiican lehna smaaeyn weyn si loo helo natiijada ugu wanaagsan.

Waa maxay farsamooyinka, kanaalada iyo qalabyada inta badan lagu gaari karo hiigsiga?

Guud ahaan, waa in aad kala saartaa inta u dhaxeysa:

- Hal waddo ama labo waddo
- Toos ah ama aan toos aheyn
- Kulamo xiran ama kulamo guud
- Laba qof wax u dhaxeeya ama warbaahinta

Waa in aad tixgalisaa:

- Waddooyinkee dadka aad barto ay u arkayaan mid lagu kalsoonaan karo oo la isticmaali karo?
- Ma u baahantahay jawaab celin deg deg ah?
- Ma lawadaagtaa warbixin si kor loogu qaado fahamka iyo/ama cadaadis/dalabaadka ee ku aadan go'aan-sameeyayaasha?
- Sideed ukula dooranaysaa waddooyin kala duwan oo midba midka kale kuxiran?

Dejinta waqtiga

Waa in aad dejisaa waqtiga shaqooyinka aadna tixgalisaa sida hawlaha kala

duwan ay isu taageeyayaan. Ololaha, horumarka waxa uu noqon karaa mid aan la saadaalinkarin fursado cusubna wey soo muuqan karaan, texgali in marxalad kasta ay noqoto mid la jaanqaadaysa qorshahaaga una ogolaanaysa waqti fara badan. Tusaale, waxaad gaartey ujeeddadaada xiligii aad fileysay ka hor, waxaad ku raaxeysan kartaa guul balaaran.

Tixgali miisaaniyada

Ku dar miisaaniyadaada qeyb qarashaadka aan hore loo qorsheyn ama in lagu daboolo fikrado cusub taasoo aan lasaadaalin karin bilowga hore ee qorshaha ololaha. Haddii kale, kudar mushaaraadka, shaqooyinka iyo dhacdooyinka, wax soo saarka iyo qeybinta alaabta, shaqooyinka la talinta banaanka ah, qarashaadka dheeriga ah iwm

TALLAABADA 8

TIXGALINTA ARRIMAHA JINSIGA AH

Markaad diyaarinayso istaraatiijiyad u doodid iyo shaqooyinka gaarka ah ee nabadgalyada saxafiyiinta, ururada waa inay tixgaliyaan xaalado gaar ah udoodida in la kordhiyo nabadgalyada haweenka. Dhammaan hawlaha ololaha, fikirada waa in lagu daraa dhiraandhirin-mug leh iyo caddeymo isdabayaalo ee xaaladaha gaarka ah taasoo haweenka wajahaan oo la xiriirta nabadgalyada.

Marka diirada la saaraayo nabadgalyada la xiriirta jinsiga ee warbaahinta dhexdeeda ah, fikradaha ololaha waa inay si hoose u eegaan gudaha ururada warbaahinta sidoo kale u doodidda bdedelka siyaasadda iyo/ ama hirgalinta siyaasadda. Hadaba, in lasii joogteeyo sumcada iyo sharciyad adag, ururada waa inay hoos u eegaan ayagoo xaqiijinaaya in ururka naftiisa sidoo kale shaqsiyaadka xabaaarsan dhaqanka wanaagsan marka loo eego saaxiibada haweenka horumarinta ka mid ahaanshaha haweenka iyo nabadgalyadooda.

Shan meelood meel keliya oo ka mid ah saxafiyiinta dalka ayaa haween ah. Liidid xaga dhaqanka iyo bulshada ah ayaa ka hor istaaga haweenka inay door hogaamineed ku yeeshaan warbaahinta. Taas waxaa u dheer, haweenka ka shaqeeya warbaahinada waaweyn waxa ay doorbidaan in ay ka fogaadaan sameynta barnaamijyada sida kuwa

dabagalka arrimaha muhiimka ah ee ay qatar kaga imaan karto.

Tixgali:

- Siyaasadahaaga gaarka ah iyo hab dhaqanka ku wajahan ka qeyb galinta haweenka iyo badqabka haweenka kula shaqeeya.
- In aad xaqiijiso mataalaada haweenka isla hawlaha ololaha?
- Haweenku miyey u baahayihiin in si gaar ah diiradda loogu saaro istaraatiijiyada ololaha ee isbeedelka siyaasadda iyo hirgalintiisa?

KIISKA: SOOMAALIYA

Wax ka bedelka hab dhaqanada waxa ay u baahan yihiin istaraatiijiyad fog iyo waqti, waxa ay ahmiyad muhiim ah u noqonaysaa ujeedooyinka xilli dhow iyo sida hal Tallaab loogu qaadi karo dhanka guusha.

Haddii aan eegno Soomaaliya, haweenka saxafiyiinta Soomaaliyeed si sax ah loogama qeyb galiyo heerarka maamulka ee warbaahinta. Haddii la eego mid ka mid ah sababaha keenaya in aan heerarka maamulka laga wada qeyb galin waxaa soo baxeysa in heerka aqoonta ee gabdhaha saxafiyiinta ah uu ka hooseeyo heerka aqoonta ee qiilasha, sidaas waxaa qaba baaritaan uu sameeye **Urur Haweenka Saxafiyiinta Soomaaliyeed ee loo soo gaabiyo SWJ**. Sidoo kalena haweenka saxafiyiinta ah waxa ay culeys kala kulmaan helitaanka fursado dheeri ah oo xaga tabaradda iyo waxbarshada marka ay xarun warbaahin u shaqo bilaabaan. Waxaa intaas dheer haween badan in ay dhibaato ka qabsato in ay helaan taageero waxbarasho sababo la xiriira dhaqanka bulsahada.

Ururka saxafiyiinta haweenka soomaaliyeed ayaa go'aansadey inuu diyaariyo olole u qareemid ah oo ku wajahan maamulka hay'aadaha iyo xarumaha warbaahinta iyo jaamacadaha, sidoo kale maamulada hoose ee dowladda. Ujeeddada ololahaasna waa in haweenka saxafiyiinta ah loo ogolaado ay shaqeeyaan iyo gelin ay aadaan waxbarasho.

TALLAABADA 9

SAWIRIDDA AMA CALAAMADEYNTA KORMEERKA IYO QIIMEYNTA

Kormeer iyo qiimeyn (K&Q) waxa ay muhiim u yihiin ilaalinta hereglinta istaraatiijiyada ololaha jideysan. K&Q sidoo kale waa qalab maareyn qiimo badan si loogu sameeyo isbedelada go'aanada qorshaha. Oloalaha K&Q badanaa waxa uu diirada saaraa habka socodka marka loo eego natiijada.

Sahmin

Waxa uu u bahanyahay k&Q dareen horaanta marka lagu jiro qorsheynta waana in lagu jaan gooyaa sahmin mar dhow ah. Qiimeynta sahminta waxa ay keenaysaa warbixin kusaabsan xaalada ololaha ay doonayso isbedel iyo meesha tixraaca oo lagu qiimeynaayo saameynta, ayadoo abuureysa heerka isku barbardhigida xaaladii hore sidey ahyed iyo hawlgalka kaddib sidey noqotey.

Sahminta waa inay ku jiraan warbixin xaalaadaha istaraatiijiyada ololaha ay raadinayso inay bedesho. Ilaaha warbixinada quseeya sahminta waa inay ku jiraan: tirokoob dhab ah, natiijooyinka sahama hore iyo tayada warbixinada cilmibaariseed, joornaal iyo qoraalada wargeysyada.

Aan qorno qeexitaano rasmi ah

- Kormeerka: Waa hab nidaamsan oo lagu aruurinaayo xog wax-soo-saar, hawlhihi la qabtay iyo natiijada ka dhalatay.

- Wax soosaarka: Waa isbedelka lagu sameeyey xaga aqoonta, fikirka ama aragtiyooyinka ee la xiriira dhanka siyaasadda.
- Hawlaha: Waa hawlaha gaarka ah ee la qabtay inta lagu guda jiray hirgalinta istaraatiijiyada. Hawlaha waa in la kormeeraa. Waa in aad kormeertaa hawlahaaga si aad u caddeeyso guulaha iyo caqabadaha, iyo sidoo kale, casharadii laga bartey.

Kormeeridda horumarka iyo horumar la'aanta waxa ay fursad kuu siineysaa in laga tashado xaaladaha nabadgalyo iyo badqab ee saxafiyiinta.

Qiimeen

Qiimeynta istaraatiijiyada ololaha waxa ay diirada saaraysaa labadaan meelood ee soo socda:

1. Saameynta. Qiimeynta lagu sameynayo saameynta waxaa lagu hubinayaa in ujeedooyinkaaga siyaasadeed in la gaarey, si la xiriirta isbeddelada siyaasadda ama kordhinta hirgalinta siyaasadda; iyo
2. Saameyn. Qiimeynta waxa ay hubisaa saameynta isbedelladan ee ku aadan nabadgalyada saxafiyiinta.

Su'aalaha la isweydiyo marka la joogo qiimeynta istaraatiijiyada:

- Ma dooratey ama ma gaartey mid ku habboon kooxaha koowaad iyo kooxaha labaad?
- Ma bedeleen fariimaha ololaha dadka aad tiiganaysay ra'yigooda ama aqoontooda ku aadan

nabadgalyada saxafiyiinta?

- Siyaasado cusub mala soo saarey iyo/ama kuwii jirey mala hirgaliyey?
- Saxafiyiin yar keliya maa lakulmey dhibaatooyin, xiritaano iwm ka hor inta aan la dejinin istaraatiijiyada?
- Hawlaha ololaha kor ma u qaadey wacyigelinta iyo rabitaanka nabadgalyada saxafiyiinta?
- Waa maxay caqbadaha ugu waaweyn ay wajahaan istaraatiijiyoyinkaaga iyo hawlahaaga hgaarka ah?
- Waa maxay casharadii laga bartey sameynta istaraatiijiyada iyo hirgalinteeda fikirada mustaqbalka?

TALLAABOYINKA10

HUBI QATARAHA IYO SIDII LAGU YAREYN LAHAA QATARAHA

Inta badan ee aad fahantahay marxalada siyaasadda ee aad ku shaqeynayso, waa sida wanaagsan ee aad u hubin karto dabeecadaha iyo yareynta ama hoos u dhigida qataraha shaqsiyaadka saxafiyiinta ah iyo adiga oo udoode urur ahaan.

Marka la diyaarinaayo istaraatiijiyada ololaha ee goobaha mowduucyada mar hore qataro laga filaayey, waa laga maarmaan in aad si taxadir leh u tixgalinayso qataraha jira ee kaa horeeya.

- Ugu horeyntii, hubi in go'aanadaada ay ku saleysanyihiin warbixino iyo wacyiga xaalada markaas la joogo.
- Mida labaad, sifican u qorsheey hawlahaaga kormeerna kusameey aragtiyooyinka adage ee dhanka hawlahaaga ah, ururka iyo shaqsiyaadka.
- Mida seexaad, yeelo qorshe sida looga falceliyo haddii uu dhib dhaco, heerka mida siyaasadda iyo heerka hawlqabad

4.0 MACLUUMAADKA DHEERIGA AH

ARAGTI AHAAN:

http://orsimpact.com/wp-content/uploads/2013/11/Center_Pathways_FINAL.pdf

KORMEERKA IYO QIIMEYNTA (K&Q)

<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/6453.pdf>



EAN 9788792209832



IMS waa urur caalami ah oo ka shaqeeya horumarinta warbaahinta caalamka, wuxuuna ururada warbaahinta gudaha kala shaqeeyaa sidii ay u suurto galiin lahaayeen hanaan lagu yareeyo colaadaha, lagu dhiiri galiyo dimoqraadiyadda, laguna abuurto jawi wadhadal.



"Machadka Warbaahinta FOJO waxaa uu taageeraa warbaahinta xurta ah, madaxbanaan ee xirfadleyda ah ee dunida, taas oo uu ku taageero mashaariic horumarineed heer hoose, heer qaarad iyo heer qaran"



EMBASSY OF SWEDEN

Nairobi

Daabacaadda buuggan waxaa lagu suurto galiyey taageerada dowladda Sweden.

Buug yarahan waxaa lagu diyaariyey la tashiyo lala sameeyey iyo macluumaad ay ururintiisa ka qeyb qaateen ururada iskaashiga la leh IMS-FOJO, kuwaas oo kala ah Ururka Warbaahinta Soomaali ee SOMA, ururka Haweenka Saxafiyiinta Soomaaliyeed ee SWJ, Ururka Warbaahinta Madaxbanaan ee Soomaaliyeed ee SIMHA, Ururka Warfidiyeenka Puntland ee MAP, Ururka Saxafiyiinta Somaliland ee SOLJA, Xarunta Xaquuqul Insaanka ee HRC, iyo Machadka Cimibaarista iyo Tababarada ee IPRT.